

HEGEDŰS IMRE JÁNOS

Kaleidoszkóp, tanulmány- gyűjtemény, breviárium*

Magvas, tartalmas könyv* jelent meg az IdőJel Kiadó gondozásában. Felelősséggel jár leírni a két jelzőt – magvas, tartalmas –, mert a könyvdömping és a betűinfláció korát éljük, éppen ezért szívesen nézünk szembe Medvigy Endrével, a népiség és az erdélyi irodalom elkötelezett (megszállott) kutatójával.

Jelen esetben megtoldotta a két állandó témakörét egy harmadikkal: Trianon.

Tanulmányait, reflexióit, műelemzéseit, arcképvázlatait, szösszeneteit, vitairatait stb. gyűjtötte össze a terjedelmes, 530 oldalas kötetben, szerencsére, pedáns filológusként, jelzi az írások keletkezési évét és a megjelenés helyét, így nem téved el az olvasó ebben a szinte parttalan tengerben. Az is könnyíti az olvasást, hogy közbeiktat egy-egy verset, levelet, még énekszöveget is, felszusszanunk, felüdülünk, a líra mindig oldószer, üdítő ájer, ösztönzést kapunk a következő fejezet olvasására.

A négy fejezet elé – bevezetőnek szánva – A *Forrás Kör* 1981 és 1991 közötti, valóban legendás fellépéseiről, előadásairól ír Medvigy. Ez a szíve csücske. Nincs túlzás abban, hogy az Egyetemi Színpadon működő játékszín hozzájárult a rendszer-váltáshoz.

Fejfájdító feladat belekezdeni, belevágni az első fejezet – *Nép és irodalom* – olvasásába. Mert az olvasó is kommentál, elemez, elmélkedik, ítél. Kétszáz oldalon huszonhat szövegtest! A magyar irodalomtörténet-írás legtöbbet vitatott témájáról van szó. A Petőfi-Arany korában kivirágzó népiesség, romantikával és realizmussal vegyülő irányzata valódi csúcst jelentett, de néhány évtizeddel később már szinte szitokszónak számított, csúrték-csavarták illetékesek és illetéktelenek a terminus technikust, először a „*baldokló*” jelzőt illesztették hozzá, később a „*reakciós*” titulust is megkapta, maradiságot jelentett, végül a XX. században képviselőit reakciósnak, sőt nácioknak nevezték. Áldatlan, romboló, pusztító háború alakult ki a népi és az urbánus front között, s rendszerint a városias, polgári irodalmat haladónak, a népit maradinak, elmaradottnak titulálták.

Mindezt ismeri az, aki valamennyire is tájékozott az irodalomban. Medvigy a „*népiség*” szakkifejezést használja, ami szerencsés választás, a „*-ság, -ség*” képző általánosít, kidöntögeti a nem mindig jó szándékkal felállított kerítés oszlopait, hasonló példák: emberség, adottság, barátság, hazafiság, igazság, magyarság stb.

Két módszerrel él. Analizál, szintetizál, és mélyfúrásokat végez.

Nagy örömeinkre odahelyezi Erdélyi József és Sinka István neve mellé a Sértő Kálmánét, így lerakódik, leülepedik a tudatunkban a triász eszménye (illúziója?),

* Medvigy Endre: *Népiség, Erdély, Trianon*, IdőJel Kiadó, Budapest, 2021

amely mindig nyugtató. Ha három alkotó áll a vártán, az harmóniát szül, nyugtatja az agyat, a pszichét.

Nézzünk egy-két mélyfúrást.

Senki nem gondolná, hogy Budapesten, a Dob utcában az egykori postapalota sarokerkélyén álló szobrok, a *keleti bálványsor*, Boda Gábor képzőművész alkotása összefügg a szépirodalommal. Erdélyi József gazdag verseskötete, az *Emlék* akkor, 1940-ben jelent meg, amikor a szobrok készültek, és a két művész között (Erdélyi, Boda) negyedszázados férfibarátság kezdődött el. Kapcsolatuk a zord, nehéz idők sodrában módosult, csorbult, gazdagodott, de a nép, a nemzet, a történelem szerelmei maradtak mindvégig. Az írás címe: *Egy vers háttéréről. Erdélyi József és Boda Gábor*. Vers következik a tanulmány után: Erdélyi József: *Vájdák. Boda Gábornak*.

Vannak olvasók, akik csemegéket és mazsolákat keresnek a könyvekben. Miért ne keresnének? Medvigy szövegtengere alkalmas erre is. Egyetlen példa, ha csemegére vagyunk kiéhezve:

Erdélyi József felesége, Kiss Ilona az óvónői fizetéséből kuporgatott össze annyi pénzt, hogy azzal a férj egyik kötete megjelenhetett. És... 1932-ben a családos költő beleszeretett egy Budapesten tanuló, francia egyetemista lányba, szerelmes verset is írt hozzá. (*Erdélyi József Fekete tölgye*)

Irodalmon kívüli területre tévedtünk, vissza hát a lírához.

Két tanulmány írt Medvigy Sinka István ismeretlen verseiről. „*A korszakot kevésbé ismerő, felületes zszurnaliszták – írja – nemegyszer leírták már, hogy Sinka István az 1945-ös sorsfordulót követően kiszorult volna az irodalmi életből. Állításuknak nincs köze a valósághoz.*” (72. old.)

Két ok miatt is fontos ez a megállapítás. A népi írókat (Sinka különben szürrealista (is) volt!) sokáig felületesen ítélték meg, ugyanakkor kiragadták abból a társadalmi, kulturális médiumból, amelyben éltek, s mint fantom figurákat mutogatták – sokszor az elijesztés szándékával.

Medvigy Endre eddigi munkálkodásának legnagyobb érdeme az, hogy a népi írók, költők, szerkesztők életműveinek és munkálkodásaiknak rejtett, sötétben maradt zugait kutatja, világítja meg, s mélyrétegekből hoz fel aranyrögöket. Itt csak kettőt említünk meg.

A *Szöke föld, nincsen dallama* Sinka vers például 1948. február 14-én jelent meg, de annyira ismeretlen, hogy „*a Balogh-féle Sinka-bibliográfiában sem szerepel.*” (75. old.) Ugyanilyen enigma volt mostanig az élettől búcsúzó, önmagát sirató verse 1963-ból: *Nem pendül, nem békül.*

De írt Sinka a bolsevizmus legnagyobb bünéről is balladát. A legnagyobb bűn mindig az emberölés. 1950. július 15-én, 20 óra 30 perckor – Sárkány György halálbíró ítélete alapján – Molnár Sándor szántóvetőt, tisztességes parasztgazdát a békéscsabai fogház udvarán felakasztották. A vád: gyújtogatásnak minősített mezei tűz. A bogrács tüze csapott ki, és terjedt el. Senkinek kára nem esett. A balladát is megtaláljuk a kötetben: *Szeghalomtól úgy félúton...*

Igen, a Fekete Bojtár írásainak jelentős hányada újságok, rövid életű folyóiratok irodalmi mellékleteiben jelentek meg, vagy a cenzúra megszárolta le, és csak vasszorgalommal, kitartó konoksággal lehet azokat felszínre hozni, s bekapcsolni a z irodalom vérkeringésébe.

Medvigy Endre rendelkezik ezzel a megszállottsággal, ezzel a konoksággal.

És aztán Nyirő! A kötet szerzőjének, Medvigy Endrének a szenvedélye, szerelme, árnyéka és fénye. Kevés olyan megnyilatkozása volt és van szóban és írásban, amelyből kimaradna a *Jézusfaragó ember* szerzőjének alakja, élete, életműve. Nagymonográfiát készül írni róla.

Itt ugrani kell a kötetben, a harmadik fejezetben – *Néma küzdelem* – foglalkozik részletesen az erdélyi és az egyetemes magyar irodalom markáns, megkerülhetetlen alakjával.

Mi a Nyirő-jelenség titka?

Az köztudott, hogy sorstársával és barátjával, Tamási Áronnal együtt, beemelte a székelységet, a székely népnyelvet, a székely tárgyi és szellemi kultúráját a magyar irodalomba.

De van valamilyen ezoterikus erő benne, amit Medvigy is úgy talál számunkra, hogy – írása mottójaként – Féja Gézátt idézi:

„Írásai a magyar világteremtés egy-egy ízét hozták. Nem mondhattuk rá, hogy új, vagy ódon, Kelet vagy Nyugat, ilyen vagy olyan, ezt kellett mondanunk: magyar. Szent Ferenchez hasonlíthattuk, ki immár virágokkal és hegyekkel beszélget, de hún igrichéz is, aki a folyók útjain visszatér Ázsiába.”

(Mi az igazság Nyirő József esetében? 380. oldal.)

Medvigy nem mankónak használja a kiváló Nyirő-kutató Féja Gézátt, utána megy a legkisebb adatnak, a legapróbb életmozzanatoknak, és írja az imagináriusan már létező monográfia részleteit.

Persze, a summás kötetben aprólékosan foglalkozik A *Madéfálvi veszedelem*, az *Uz Bence*, a *Néma küzdelem*, a spanyol emigrációban írt *A zöld csillag* regényekkel, ezáltal elkerülhetetlen az olvasó találkozása a magyarság sorskérdéseivel.

Miképpen lett a magyarság konc a nagyhatalmi marakodások szemétdombján?

Erre a fájó, sajtó, vissza-visszatérő kérdésre keresi Nyirő minden írásában a választ.

Rutinos olvasó számára ismertek a fent említett munkák, de Medvigy kalauzolásával mélyebbre jutunk, a velőt látjuk, nem a csontot, nem a külsőt, nem a lerakódott port, nem a sarat, nem a salakot. Itt kell megemlíteni Medvigy Endre legnagyobb érdemét. A vörös vagy a barna téboly tombolása nem hagyta érintetlenül az írókat, de a belső tartalmak nemesek és humánusak, ezeket a tartalmakat hozza felszínre.

„A harmincas évek legvégén és a negyvenes évek első felében az olvasók és kritikusok ... együtt emlegetik, a népi mozgalom költőtriászának tekintik Erdélyi Józsefet, Sinka Istvánt és Sértő Kálmánt...” (Hírért megszenvedtem. Utószó a magyar Villon válogatott írásaihoz Sértő Kálmánról).

Fontos ez a megállapítás, mert segít elhelyezni a sokat vitatott, mellőzött, kiátkozott Sértő Kálmánt és művét.

Nem ismerjük. Alig tudunk róla valamit.

A cím szerint sokan magyar Villonnak nevezték, és ezen a nyomon már el lehet indulni. Ha Villont emlegetik valahol, társul a névhez a szélsőség, a szabálytalanság, a szabadszájúság, a fenegyerekes vagánykodás.

Pedig Sértő Kálmán gyermekora, indulása, fölemelkedése hasonlatos a Fekete Bojtáréhoz. Béres szülők gyereke Baranyában, kolbászos kenyérért kapja meg osztálytársától Petőfi Sándor verseit, hasonlóan cselekszik Sinka István is – jegyzi meg Medvigy –, ő, a juhászbojtár „*zsenge bárányt adott cserébe a vándorasztalosnak*”, ugyancsak a magyar- és világszabadság üstökösének verseiért.

„*A hős el van vetve, teremni muszáj.*” Ez a József Attila-i axióma hatványozottan érvényes a népi írókra. Nagyrészüik olyan mélyről indult, hogy felszínre törése csodával határos.

Ez volt a Sértő Kálmán sorsa is:

„*A tizenhárom éves fiú már napszámba jár, kapál, arat, kenyéren és vöröshagymán hordja a téglát az építkezéshez, egy évig bányában is dolgozik.*” (144. old.)

És aztán: „*Egy tarisznya verssel az oldalán, gyalogszerrel teszi meg a háromszáznyolcvan kilométeres utat Bissétől Budapestre.*” (144. old.)

Van egy súlyos gond, amelynek héját könyvrecenzióban nem lehet, nem is szükséges feltörni. És ez az írók, költők politikai hovatartozása, ideológiai felfogása, esetleg rossz irányba történő elhajlása.

Sértő Kálmán is elhajlott, minden munkáját indexre helyezte negyvenöt után a bolsevista rezsim, de az esztétikum, a költői izzás, a gondolatáramlás nem zárható betonfalak mögé.

Jó költő volt. Az embersors igen mély rétegeiből hozott felszínre súlyos, nehéz élményeket, s azokat – akárcsak Erdélyi vagy Sinka – beépítette a magyar irodalom templomfalába.

A részletes irodalomkritikai, irodalomtörténeti elemzés után Sértő: *Vihar után* versét olvashatjuk. Ebből néhány sor:

*A komoly ég büszkén megdörren,
Citeráznak az ablakok,
Villámok lebegnek, mint a szélben
Lány hajából a szalagok.*

S ha már politikumot emlegettünk, nem maradhat ki e rövid jegyzetből sem Wass Albert neve. Röviden, egy laudáció erejéig, róla is megemlékezik Medvigy.

A népszerű, az olvasók által magasba emelt erdélyi író sorstragédiája közismert. Ártatlanul háborús bűnösnek nyilvánította a román ún. néptörvényszék.

És itt már át is léptünk a kötet 4-ik fejezetébe: *Trianon árnyékában*.

Verseik, esszéik, méltatások, vitairatok, tetemrehívások, polémiaiak, pamfletek gyűjteménye.

Hogy csapódott le, hogy kristályosodott ki a kimondhatatlan fájdalom magyar alkotók műveiben?

A gúzsba kötött ember tánca mindenik. Trianon urai nemcsak a transzírozás hóhérmunkáját végezték el, megnyomorították a lelkeket is.

Ma is ható, ma is munkáló, ma is érvényes Trianon diktátuma:

A magyar költő, a magyar író, a magyar közember patriotizmusa: nacionalizmus, sovinizmus.

A győztesek harsogása, harsonája nemes hazafiság.

Ezt a kelevényt éppen a népi írók életműveinek vizsgálatával lehet igazán észlelni.

Ezt tette Medvigy Endre kiadós, ezer irányba szétágazó tanulmánygyűjteményében, breviáriumában, kaleidoszkópjában.

Szerencsére nem maradt ki a jelenkor kiváló patriótája, Döbrentei Kornél férfiás, erős, bátor kiáltása: „*Hova tűnt a vitézség, fiúk? Kövesdy Zsuzsannának.*”

Végezetül: Medvigy Endre bő, gazdag gyűjteménye nagyszerű kézikönyv azok kezében, akik még a haza és a nemzet fogalomköreiben élnek, dolgoznak. Ismeretterjesztő jellege mellett tudaterősítő, bátorságot izmosító, hitet ajándékozó kaleidoszkóp.

Férfimunka a javából.

